

KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV ASOSIDA TALABALARNING MUSTAQIL IJODIY FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING METODIK TALABLARI.

assistenti S.S. Nabiyeva

Toshkent Davlat yengil sanoati va to'qimachilik instituti

Annotasiya: Ushbu maqolada hozirgi kunda talabalarning mustaqil ijodiy faoliyatini kompetensiyaviy yondashuv asosida takomillashtirish faoliyatini shakllantirish va rivojlantirishga alohida e'tibor berilmoqda. Fizika fanidan talabalarning mustaqil o'quv faoliyatini shakllantirish va rivojlantirish fizika o'qitishning samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Shuning uchun talabalarining mustaqil ijodiy faoliyatini shakllantirish va rivojlantirishga qaratilgan mustaqil ishlarning turlari va shakllarini, metodikasini aniqlab olish zarurligidan maqola yoritildi.

Kalit so'zlar: O'qituvchi, darslik, mustaqil, ijodiy, internet, esga tushirish, faollashtirish, izlanish, tadqiqot, metod.

Kirish. Talabalarning mustaqil ishlarini tashkil etishning metodikasining bir necha turlari va talablari mavjud bo'lib bu asosida talabalarning mustaqil ijodiy faoliyatini yoritish mumkin. Birinchi turi – o'qituvchi mavzuni tushuntirganda to'la yoritilmagan savollarni o'rganishdan iborat. Ikkinchi turi – darslik bo'yicha o'qituvchi tomonidan bayon qilingan barcha materiallarni mustaqil takrorlashdan va bilimlarni mustaxkamlashdan iboratdir.

O'qituvchi mavzuni tushuntirganida yoritilmagan savollarni mustaqil ijodiy o'rganish uchun uy vazifasi qilib beradi. Uchinchi turi – ilgari o'zlashtirilmagan bilimlarni yangi mantiqiy aloqadorliklar asosida bilib olish, egallash. To'rtinchi turi – yangi bilimlarni reja asosida mustaqil o'rganishni tashkil qilish orqali o'zlashtirish. Beshinchi turi – o'qituvchining tushintirishi va internet tarmoqlari manbalardan o'zlashtirgan bilimlarni yo'l – yo'lakay mustahkamlash.

I.I. Malkin klassifikatsiyasida mustaqil faoliyatini tashkil etishni to'rtta turga ajratadi. Bu to'rt tip o'z ichida 13 turga bo'linib, o'qituvchi mustaqil ijodiy faoliyat jarayonini tashkil qilishda ulardan ijodiy foydalanishni nazarda tutiladi.

Bular quyidagilar:

1. Esga tushirish turidagi mustaqil ishlar, bunda ilgari o'rganilgan bilimlardan foydalaniladi. Bunda o'quv faoliyati 4 xilda bo'ladi: esga tushiruvchi, ya'ni ilgari o'zlashtirilgan bilimlarni aynan o'zgartirilmagan holda eslash va faollashtirish; mashq qildiruvchi, ya'ni o'rganilgan materialni amalga qo'llash jarayonida esga tushirish, o'rganilgan tushunchalardan yangi vaziyatlarda foydalanish; teskari aloqa vazifasini bajaruvchi hamda yangi bilimlarni egallash jarayonida ularni takomillashtirish va mustahkamlash davomida ham kiritiladigan tekshirish tarzidagi mustaqil ishlar; ilgari o'rganilgan materiallarni tizimlashtirish va tartibga solishga doir mashqlar.

2. Bilish – izlanish tipidagi mustaqil o'quv faoliyati. Bunday faoliyat davomida talabalar mustaqil ravishda yangi bilimlarni egallaydilar, bunday faoliyatni 2 turga ajratish mumkin: yangi bilimlarni egallashdagi vazifalarni bajarish, oldindan o'zlashtirilgan bilimlarni takomillashtirish va chuqurlashtirish bilan bog'liq mantiqiy izlanish faoliyati. Bunday faoliyat turli xil mantiqiy operatsiyalarni talab etadi: tahlil va sintez, fakt va hodisalarni qiyoslash, o'xshash va farqli tomonlarni aniqlash, asosiy va ikkinchi darajali belgilarni ajratish, sabab va oqibat aloqadorligini ochib berish.

3. Bilish – amaliy tipdagi mustaqil o'quv faoliyati: fizikadan eksperimental izlanish ishlari. Bunday faoliyat ta'limning hayot bilan, ishlab chiqarish bilan aloqasini kengaytirishga qaratiladi. Bunday faoliyat davomida talabalar asoslangan xulosa chiqarish va umumlashtirishlarni talab qiladigan tajriba asosida yangi bilimlarni egallaydilar. Bular quyidagi shaklda bo'ladi: fizika fani bo'yicha amaliy izlanish ishlari. Tajriba asosida yangi bilimlarni egallaydi. texnik ijodkorlik ishlari: asboblar, modellar, oddiy texnik ixtirolar qilish, oddiy maketlarni loyihalash va konstruksiyalash, o'quv xonalarini va laboratoriyalarini jihozlash bo'yicha takliflar kiritish; nazariy amaliy ishlar: hayotdan to'plangan materiallar asosida mustaqil holda masalalar, grafiklar, diagrammalar tuzish va yechish;

4. Ijodiy tipdagi mustaqil ijodiy faoliyati: talabalar o'qish va hayotiy tajribalardan yig'ilgan boy tushuncha va aloqalar, shuningdek harakat usullariga tayangan holda fikrlash va aktiv tasavvur kuchi bilan qandaydir yangi narsani ijod qilib yaratadi. Bunday ijodiy faoliyatni uch turga bo'lish mumkinbadiiy obrazli faoliyat. Bunda talabalar borliqni obrazli aks ettiradi. Fakt va hodisalarga hissiy munosabatda bo'ladi. Masalan, planetalararo kosmik sayohatda bo'lganligi haqida xayoliy – fantastik esse yoki insho yozish; o'qituvchining

topshirig'iga ko'ra bajariladigan ilmiy – ijodiy faoliyat. Masalan, eng qiyin, olimpiada masalalarini mustaqil yechish usulini himoya qilish va h.k.; texnik ijodkorlik. Bunday mustaqil ijodiy faoliyat individual va yosh xususiyatlarini hisobga olingan holda shakllantiriladi. Fizikadan mustaqil o'quv faoliyatini shakllantirishda quyidagi metodlardan foydalanish mumkin: 1) izlanishga doir topshiriqlar berish metodi (evrestik); 2) tadqiqot metodi; 3) dasturlashtirilgan topshiriqlar metodi; 4) axborot berish metodi; 5) ijro etish metodi; 6) ta'limning izohli – illyustrativ metodi; 7) esga tushirish metodi; 8) ta'limning amaliy metodi; 9) rag'batlantirish metodi; 10) izlanish metodi.

Mustaqil ishlarning klassifikasiya qilinishiga asos bo'lgan belgilari quyidagilardan iborat bo'lib ularni quyidagicha tasniflash mumkin: I. Mashg'ulotlarning didaktik maqsadga ko'ra o'tkaziladigan mustaqil ishlar: ilgari olingan tayanch bilimlarni takrorlash va umumlashtirish; yangi materialni o'rganish; bilimlarni tizimlashtirish; takrorlash mashqlarini bajarish yo'li bilan bilim va ko'nikmalarni mustahkamlash; bilimlarni yangi vaziyatda qo'llash; talabalarning bilim, ko'nikma va malakalarini tekshirish va nazorat qilish. II. Talabalarning mustaqil bilish faoliyatini tashkil qilishning xarakteriga ko'ra: namuna bo'yicha bajariladigan ko'chirma xarakterli mustaqil ishlar; - qisman izlanuvchan xarakterli mustaqil ishlar; - tekshirish (ilmiy-tadqiqot) xarakteridagi mustaqil ishlar. III. talabalarning mustaqil faoliyatini tashkil qilish shakliga ko'ra: frontal (yalpi) tarzda tashkil qilinadigan mustaqil ishlar; guruh tarzida tashkil qilinadigan mustaqil ishlar; individual-tabaqalashgan tarzda tashkil qilinadigan mustaqil ishlar; IV. Bilim manbai va o'qitish vositalariga ko'ra: darslik va boshqa o'quv qo'llanmalari bilan mustaqil ishlash; o'qib chiqilgan matn bo'yicha mustaqil reja va ma'ruza konspekti tuzish; tarqatma materiallar bilan mustaqil ishlash; fizik tajribalarni bajarish bo'yicha mustaqil ishlar; mustaqil ravishda modellar yaratish orqali; sifat va hisoblashga doir masalalarni mustaqil ravishda og'zaki va yozma yechish; diktantlar yozish orqali; eksperimental masalalarni yechish orqali; grafik ishlarni bajarish orqali; ma'ruza va referatlar tayyorlash orqali; test topshiriqlarini mustaqil yechish orqali; fizikadan tuzilgan boshqotirmalar va topshiriqlr bilan ishlash; fizika fani bo'yicha didaktik o'yinlarda ishtirok etish; talabalarni mustaqil ravishda masalalar va test variantlari tuzishga jalb etish orqali.

Talabalarning bilimga qiziqishini oshirish uchun tanish narsada yangilikni ko'ra bilishga o'rgatish orqali sekin-astalik bilan talabalarni elementar, oddiy bilimlar darajasidan ilmiy tushuncha va xulosalar chiqarish darajasiga ko'tarish muhim hisoblanar edi. Bilimga

qiziqish ilmiy kashfiyotlar tarixi, g'oyalar kurashi, olimlar mehnati va qurilmalarning turmushda qo'llanish haqida gapirilganda uyg'onadi. Fizika kursidagi o'quv material shunday imkoniyatlarni beradiki, unda o'qitish jarayonining faollashishiga talabalar qiziqishlarining xususiyatlari va ma'lum o'quv tarbiyaviy maqsadlarga muvofiq tashkil etilgan turli mustaqil ishlarni qo'llash bilan erishiladi. O'qituvchi dars boshlanishidanoq talabalarda bilimga qiziqish paydo bo'lishi muhimligini e'tiborga olgan holda qiziqtirish metodikasining turli yo'llarini o'ylaydi. Ularning eng muhimlari 3 ta holatga tegishli: birinchidan, talabalar diqqatini dars maqsadi va vazifalariga qaratish; ikkinchidan, takrorlanayotgan va yangidan o'rganilayotgan material mazmuniga qiziqish uyg'otish; uchinchidan, talabalarni ular uchun qiziqarli bo'lgan faoliyati shaklini tashkil qilish. Yangi materialni faol idrok qilish talabalarning fizik tafakkurlarini shakllantirishning muammoli vaziyat. Ushbu maqolada talabalarning mustaqil ijodiy faoliyatini shakllantirish va rivojlantirish, bo'lajak kasbi mutaxassislikni egallaydigan talabalarni fizikaga bo'lgan qiziqishlari oshirish kompetensiyaviy ta'lim jarayonida amaliy va texnik masalalardan foydalanmaslikni iloji yo'q. Bunday masalalarni yechish orqali talabalarda mantiqiy fikrlash, mushohada yuritish qobiliyatlari rivojlanadi. Texnik mutaxassislar olingan natijalar ustida tanqidiy fikrlash va tahlil qilishga o'rganadi. Fizikaning IV-V qiyinlikdagi nostandart tavsifdagi masalalarning yechilishi darhol topilmasdan, bir necha bor urinish va qiyinchilik bilan yechishga erishiladi, talaba bu qiyinchiliklarga bardosh berishi uchun tirishqoqlik, irodasi mustahkam kabi ahamiyatli sifatlarga erishishi mumkinligi maqolada yoritildi.

Фойдаланилган адабиётлар.

1. Султонова Ў.Н “Устройство для контроля физико-химических параметров питьевой воды”. “Техника ва технологик fanlar soxalarining innovatsion masalalari” mavzusidagi xalqaro ilmiy-texnik anjumani.-.: 2020 yil 22 sentyabr. -s. 393-395 б.

2. Sulstonova O'.N.“Fizikani o'qitish texnologiyalari va loyihalashtirish”. “Техника va texnologik fanlar soxalarining innovatsion masalalari” mavzusidagi xalqaro ilmiy-texnik anjumani. -.:2020 yil 22 sentyabr. - 410-412. В

3.Sulstonova O'.N Formation of basis competences for studentsbusolvingproblems in physics. Page-.:107-114 vol 7 no 11.2019.

4. Sultonova O‘.N., To‘raev B. Sultonov S.N. “Fizika fanidan muammoli masalalar yechishda kompetensiyaviy yondashuv” выпуск 6 (50) f.a mamadaliev, egyptian triangle (books 1, 2,3) t/ “renessans press”-.: 2018 й, 144-149.6

5. Payanova F.K. Kompetensiyaviy yondashuv asosida talabalarning mustaqil ijodiy faoliyatini yangi pedagogik texnologiyalarni qo‘llab rivojlantirish .O‘zMUxabarlari7- son 143-146 .